

10. Դրուած Հաստատելի անկէանոնի
ըր ցարդ Հանգանտեիկ նպատակներու
արը 52,808 արուէ Հատած է:

Անցնողները Դիմէնէի մօտ, Կատողած
մը կնոյ մը ու պզտիկ տղոյ, մը վրայ
ակնով երբոք քն պ խամբէ ք: Կնոյ
նիքը օգտուրեան Հաստեով թէն չունը
ներ է, սակայն չունի այս վերջոյն
ըրը խամբէ: Տքան ութ օր եւ
ալ երկու ամիս յետոյ մեռեր է, իսկ

በ ጊዜ ሆኖ

Գո՛ւ՛՛ առ որ բնա ձկտին տենեջբ. — դո՛ւ՛՛, զոր կարգան
Տարբեր անսուամբբ, ճշմարտութեան՝ գիտութեան
Գեղեցկին՝ սուր կրօնից, լրո՛ւնն եւ տախ՛ի
Ամէն բաստից՝ երբանկացո՛ւր բզբի սիրա
Մեր անբրանկաց տալով ի բնան՝ ո՛վ Աստուած

($2m-1$ and $2n$, $2m$ and $2n-1$)

Եթէ կ'ըզես գիտնալ թէ ո՞ր է ամեն-
էն խափառացի բարեկամը, հայեւիի մը
մէջ հայտ:

— Ղեւսեալ չէ որ մեր գործերը փառքին
հաւելին փառքն, այլ փառքը պէտք է ա-
նոնց հաւելն փառք:

— Ժողովրդի մարդոց խելքը շնն տար
այլ միայն իր ծերանոցն զանոնք:

— Ներողամտութիւնը, քաղցրաբար
թոթիւնը, փիլիսոփայութիւնը, անհրա-
ժեշտ են այլ մարդուն համար որ մարդ-
կանց կրքերուն հանդէպ կը դռնդի ան
ընդհատ:

— Կենտրոն մաշկեցնելը, առիթն ալ է կե-
նաց որ զմիջ մաշկեցնի:

— Այն կիկնի որու էնտ մարդ ծերա-
ցած է, պառաւ չէ երբեք:

— Բարեպաշտութիւն իւր
գործողները, այլ կ'սպասեն զանոնք
— Անելի դէրինն է ամեն մարդու հա-
մար բարի ըլլալ թան թէ մէկ անձի մը
համար:

— Երկու անձնիւր կատարելապէս եր-
կանին են. ագէշտը փառն դի կը կարծէ
թէ՝ ամեն բան դիտւ. եւ դիտուը, փառն
դի կ'զգայ թէ՝ միշտ սովորեալ թան մը
պիտի ունենայ:

— Եթէ մէկուն զգաղազուցութիւն պա-
տահած է, իրով մտաբանութիւնն ալ
մտաբանի. իւր մտքերը մեծ ուրախու-
թեամբ ճու խնդրած տեղեկութիւնները
կրկնապէս փոխ փոխ կ'ըզուր պէտք չեն ու-
նենար զգաղազուի վրէտ պատահաւոր
է իւր մտքերին հանցը պատահաւած կ'ըլլար:

— Բարեկամը մը կամ սիրուն կնո՞ր
թանցանք մը ներքին աղեղն մարդուն մը
համար հանցը ո՞ր է:

— Բնական իշխանայն բարի եւ անձ-
նուէր մարդիկ կան, որ ամեն առթիւ ա-
նոնց ծառայութեան կ'սպասենք. ինչպէս
անոնք արուօրու կ'սպասենք արեգակեան
գարձին, առաջիկա ատոր համար անոր ե-
րախտազէտ ըլլալը:

— Երբեք չարք մը պատահած չէ որ
մէկուն թան մը պատահաւած ըլլայ:

— Երբ մտածեցի կենաց մրայ, ինչպէս
որ Աստուծո ամեղածն է զայն, այն ատե-
նե չտեսնակալ պիտի ըլլանք Անոր մայն
այլ ստեղծած ըլլալուն համար:

— Կենաց մէջ ամեն թուն չը զմաճա-
ուելը, բայց ամեն բան իր վնասուի:

— Մտնոց պարտին ինքզինքնին զո՞նէ
իրենց քառակոց համար, ոչ թէ զառակ-
իւրեն ինքզինքն զո՞նէ իրենց ծնողաց հա-
մար:

— Մարդոց դէմքեր լեզու ո՞ր է, գոր-
աչքերը որ հասկանան:

— Երբ որ չարամտաց բռնը ծերա-
նայ մը վրայ, այն ատեն ծերութիւնը
անուցած է:

— Մի՞ ի՞նչ փորձեր մարդկային հոգեւոյն
խոր թափանցել, կարելի է պարտաւոր
կրեն ճանաչ այն տղուն որ իւր խաղաղե-
կը կտորէ եւ մէջը թան մը չը գտնէր:

— Ծնողութեան թանց քաղցրաշունչեղ-
պի իր երեքսան ծամբորդութիւնն է:

— Մարդոց այն ատաղիմն սիրոյ համար
ծնած է որ, կատարելապէս սիրելու գի-
տացութիւն ունեցած օրը մարդն լիովին

Համբորդ ութեան Յիշատակներ

ընտանացով գործերուն վրայ գրած գեղեցիկ ուսումնասիրվելուքը, մեր՝ Պ. Գալուստ Կրկնհետեւի ներկայ գործը կը նուիրաբարձ լուրը աշխատողի մը և մանաւոր Հայ գիտունի մը փառաւոր առնելը, Անգլիական մամուլը աղէկն սկսած է պարագլխի այս անագգիւն երօթով, Յիւլիէն միայն լայնագոյն երգու երեւելի հաւելները, մինչեւ *The Saturday Review*-ը, գրական նիստաւոր հանդէսը, հետեւեալը կը գրէ, «Պ. Գալուստ Կրկնհետեւի անուանը Հայ լրբալ պարտի, այլ եւ գրէ իրր Ֆրանսիացի մը եւ երր իրր ինքնակենց վրայ կը յայտ, հատարաւ չէ-ընտանացով մը յոյս կուտայ» — «...» Կրկն գլխաւորաբար նշանաւոր կը հանդիսանայ գիտական եւ փառաւորական մամուլանութեամբ, թուանայնոց ստաւութեամբ եւ մանաւոր գլխաւորի խնդրել ուսումնասիրութեամբ, Կրկն արտեստական գրքի մը պէնան լուր քաշապարտած է չորի արտադրելու համար նախ գործածելու եղանակները և թէն ճանապարհորդը իրեն չափ օգտու գործան եւ փորձաւորութենէ Բանի մարդ, Երթմանի համար, գիտել թէ երբ գործը և լուրագաւոր, աւելի աղէկ կը լինի, Անյայտ իրարի կարծեմը թէ՛ չափ չոյցները շատ փոփոխի խնդրել թէ՛ »

Р. Р.

Անա երեսուսուրը հեղինակը ինչ եղանակով մեզ կերևի. կը միացնէ շաղկապներ, թեանքը դարձիմ եւ վայելէ շարք, լարձը եւ ներշնչել մտանութեանը, երբ մտանաւոր կարգը կուզայ խօսիլ իր սիրական նիւթին, քարկիլի հորեղան վրայ, Վաթիվում եւ միմեծ պահուն, Սե.Մովսիս նաւահանգիստներն իսկ իր այլաբան գննութեանց առարկայ կը լինին, Մերթ Մամունի, ի մերթ Տրապիզոնի կամ Կիւրտանի վրայ պիտի խօսայ առեարթական տեսակէ տողերը, Պաթմում կը հասնի, Կ'ապացուցանէ մեզ ի՞նչ ինչպէ՞ս երբեմն մաքսայնութիւնը բարբէ յառա՞յր կը բերէ եւ որո՞նք են այն լեզուները, զոր Պաթմում կընէ երբ դաշ. լեզուաւ տղան իրաւաստագետ մը լինելէ, երկիրն պատմութիւնը, ժամաւանակութիւնը, քարկիլի տափեր պատրաստուող համար մեծ գործարաններու գոյութիւնը կը նշանակէ մեզ, ի՞նչ ընդարձակ դաշտեր աշխիւ կ'երևան երբ Պաթմում ի Բյուզնդայիս կը մերկի. ա՜յա պէտք ա՜մանին իր Կոքիլայն ամենէն ռազմէն եւ բերրի հմար. եղբայրացորդներն արտուր լրնէց ընդարձակութեամբ կը յոգեցնեն աշաղ մտանութիւնը, իւյլ Վաթիվը որոյ ընտանիքային ի մոլորթի երկիրն, ի՞նչ հետաքրքրական նիւթ կը մատուցանեն մեր հեղինակին, որքէն վրացիք միւր գրաստ. ընթերցիներու շահեկան նիւթն ու առարկայն եղած մեծ են հինգը կը կը տեսնենք զարմեթը լրնէց անկէ մէկ թերութեամբ ու ցեղական յատկութեամբ, Պ. Կիւլեպէնկանի կը գտնէ անոնցմէն աւելի զեւթիքի քան կիսերը, որը չիկ նաւ, Կ.Բաւ, նաեւային աշխատութեանց ընդունակ, Մէլէր ի բերթ զարմեթն զէպարը, յորս կ'երևի թէ Վրացիք ամուսնական հաւատարմութեան երբեք նախնադաներու խօսքին չունեն. սիրահարը գլխաւոր պատժութիւն, երբ ամուսնիւր վրայ հասնի, խողի կը սուրբեն Է, զոր պարտքը գտնել եւ ճանաչել ամուսնուին եւ փոյլ չեն.

Վարդգեսյանները կն նստեւ, ի խնթ, վա-
հառաւորական եւ արհեստական տանե-
լալտութիւններէ. ապագական բնու-
թիւն ճանիւն. զբաղմունքներն ի, եղբ-
քար, ձկարու, տօներ, ինչի կոչ-
ունած պարը (1) չափազանց ծոցալորու-
ած ի կոյտար մէջ Վարդգէ մեծագոյն
մասադէ իշխանական ստուղղէ սերակա-
ն. այնչէս որ թէ պատեւ իմոյն
իրոյնցուցած են իրենց իրաւունքները
սպիպեւ են այնպէս դարձաւ ճարտ-
արաւ մաղաղակէտը իշխաններն են Այլ-
զբաղմունքս յաճախ կարելի է տեսնել յե-
տին աղքատներ, կառասաններ, բնուա-
լիրներ որք իր պարծին իրենց իշխան-
ական տաղաւորէ, Ներշնչակ ի խնթ կն ան-
չաւած մը 75 տանիքներ, իշխան մը փոխա-
բարձ չը իր զգայելը իղեկնաւթն ի
պարտեւ, եւ չը ծածկել Ներշնչական եղա-
ւան մը իր զգայելութիւնը իր զգայի-
նապէս իր արժանատուուն չաճար:

Պ. Կիւղճճեկեան Տփղիս կը հասնի այն օրը յորում Չարն եւ Կովկասի կողմերը բարձրացաւ ինչեւ կամս՝ ինչպէս ի Տփղիս, Ռուսի դիւրու երեւակայելի է այն հանգիսները, ամօները, պատրաստութիւնները, անասանք ախպահան յեղեղէ ներքեւ լայնացածովքներն որք խռնուած էին հոն իմանցելու իրենց յարգանքն ու Չարն, ներկայ է գտնուի նոսեւ ի պատիւ կայեւոր Մուշակաւոր մէջ արուած պարահանութիւնս, Գլխաւորարար աչքին կը զարնէ զորքերու ճոխութիւնը, զոհարներու զատկանութիւն եւ հազարներու ու տասնաւորներ ամենեւեպիւրի փայլուլ։ Տփղիսի անդեռու ու ներկայ պատմութիւնը լլցւած է, հայոց կարեւորութիւնն եւ օտարներու հարկերն ի վեր հանէ, Գարսին Տեղաբնակարար լրայ կը գտնուի շահեկան փոխութիւնները, իրենց բնութեան խորութիւնը լրայ՝ Արշէլ-Արշէլ մէջ, Այլ օրը ու ամենիս ասելի կը շահագործէ հեղինակը, քարիւղի արհեստագործութիւնն է, որու նուիրեալ է չորս քնդարձակ գլք։ Միտեմք լի՝ փոքրեթի ինքակայուն պատմութեան մէջ դրաւած մեծ տեղը կը իշխաւորէ, Հոս եղած է բարան, կրթէ, աշխարհի հնազանդ կրօնին, Հոս էր, ճնշուլ տաւ ի Չորապալէ հնազաւորութիւնը, ամառը Սեփեթեան մէջ նշանաւոր են լիքերնով խեղբեր։ Գլխաւոր մեծնեղուր կը գտնուի Սարախանիէ զարատաբին լրայ, զոր ասէր, էր, կը պատմեն, փորել գետնը ժառող իրի, յաւաթ բերելու համար փառել անելութիւնը կը բորբոքէր ամուսի իսմ լուցիկի շրջի։

(1) Շիրվանդառնէ իր վերջին գործին, Զար Թախթաւ մէջ, շատ գեղեցիկ նկարագրութիւն մ'ըրած է Վրացոց Լեւոնի վրայ:

[illegible]

Ամբողջ նաւթի հորերը որք կը պատահանին ժամանակաւ Թաւթարի եւ Պարսիկ ծովներու, որք մեծազոյն մասաւր Ռուսիոյ եւ Նոպէլ տանց ձեռքն անցան են: Նոպէլ եղբարք առաջին եղածն են որք դրանք են շաշագոյնաւոր լաւ, հաստատուն իրանի վայլ: Նոր զիւտան եւ յանջուզի ձեռնարկներ յաղաղութեամբ ի զուտն հասան են ի խորսի իւրեանց հաստատաւորութեան եւ յարստութեան: Նոպէլ զարգացն անցնալնստեղի ծառայութիւններն մատուցան են թէ՛ արհեստական եւ թէ՛ իրական տեսակէտով Աֆրիկայի մէջ, իտալիան իրենք կառուցին յոջենաւ—ամաւորներ, վաճիռ—ամաւորներ, ի ռուսալուծական համար խողովաներ եւ արդէ՛ս ստանի աւելի յանջուզի ձեռնարկի մը: Իրացնել խողովաններով Պաթլու՛մ՝ Պարսուլու, որ եթէ յաղիւի, այն առնն ենն ինչոր ինտիմուս եւ հարգարանի յաւանմանալուցութիւն մը զարմացման եւ կրնամը ընել, ապուլեան մէջ պիտի ձգէ աշխարհը:

Գաղափարն ըստացառելով Բելինսկեան, մտա-
նքն առնալով իրանցիկը, Հեղինայը նուր-
նամ է յատուկ գլուխ մը երկարացանական
աղտոտիվեան, ջարդիղերուս նկատմամբ
խնայող զանազան տեսակ տեսութեանց,
նորոգել մասին մասնաւոր դնելովեան եւ
ընտանաւորութեան, նոցա շինութեան
նախին շահեկան տեղեկութեանց, միջոց
այսինքն ինչ որ նմիկը կը պահանջէ ըստ որ
մտապէս զայն մեկնելու, ընցէ Հանրացնե-
ու համար։

Անկէ Անդրէ-Վասիլ կը հայտատուութեա-
րը մէջ՝ Հասի կը տեսնար իր պարզու-
թեան մէջ ըստացառած օրուան ամենա-
պարեարթ ինչը ընդհանրէն մին, որ, ապա,
յո աւելի կարեւոր տեղ մը պիտի գրաւէ,
ի նծադէպ շնորհապալ կեք Հեղինային, որ
ամենքս անբարկութեանց այդ նմիկին վրայ
շարժուց եւ նորի՝ մեզ զայն իր ամեն
շարժանամունքովեանքը ծանօթեցաւ, Գա-
ղով ըզուրին, կը հաստատուց համութեանս
մէջ գործը գրուած է պարօթիկը, ինչուս
եւ նկին ըլլուած, առանց մանաւոր զոտա-
կան միկին ըստացառելովեանց մէջ, Թէպէտ
այսպիսի գործին մը մէջ իրովէն ինչ պա-
հանգիստի զրկանքն փայտուն չիարեսներ,
կանայն եւս այնպէս Գ. Սիւլաշինկեան ջա-
նացած է ըստ կարեւորելու մեզին եւս ու
ազգութիւն ընել եւ այդ է պատճառը

Անդրէ-Վասիլ կը ներկայանայ մեզ թէ
formelով եւ թէ fondով՝ արտօնակն
հանգամանիկ երկարացառելով մը, կը ծաղ-
կեցնէ իմիկ որ Կիւլաշինկեան, յառաջ երթա-
նով այս տապարէկին մէջ, մեզ եւ աշխարհի
նմանցէ՛ զեւս աւելի կարեւոր եւ օգտա-
ւանք արեւոր Անդրէ-Վասիլ յաճողութիւնը
նմանի մը պարօթիկ լինել նմա տպազային
Հասար, ԾԳՏԻՁ Կ. ՇՆՀՆՆՂՂՐ

Տեսէք ինչ կը գրէր Լամարտի-ին

[illegible]

Եւ սակեմ, մեր աճողիկ զարգալիքը ստափախելիք զուցե՛ք, թի՛ւ պէտք չկայ պատկեր մինչեւ զգնաորա՞ն աշխարհախոտեւն համար քանադասութեան ալ կը շարաքը՝, այսմէ՛ն իրկ, քանադասչիքն այդ օղորեուն վրայ կէս զար միայն՝ անցան, իշաւն իշաւն, ինչպէս կը կորչէր զայն թի՛ւն զարու միայնով մարդկութիւնը, եր կիր տառաւորի կը ստիւղէն հիման վրայ՝, եր շղթի՛կ եւ երկբարկանութի՛ւն եր զարը՛ր ձանձմանայ քառերու երաժշտութի՛ւն տը, ու թի՛ւնով մասը ըլլայ, այն օրն օրն երկնի՛ն քանադասութի՛ւն քանադասութի՛ւն անէ երգէ՛, Ժիւլ Լըվիթու զրական յոյժա՛նք իր մէջ կը զուցե՛ք, թի՛ւ քանադասութի՛ւններու թի՛ւն հեղեղեցի՛նք իր զանապա՛ն, քանադասը՛ր զբերորու հրատարակումն ա՛լ ինչի՛ն, եւ քանադասը՛ր կարգադրներու թի՛ւն ամենէն աւելի, զայնպէ՛ս, ի կեղեկացի՛նք տրտմութեամբ, 2000 ին թի՛ւնս ի՛նչ քանադասը՛ր զարուի՛ն

Ինչպե՞ս այս անկումն, այս յանկարծա-
նան անկումն այդքան փայլե՞լ ու շքեղե-
հեն է յայտ, որովհետև երբեք քանա-
կեղծութիւնն այնչափ ընդարձակ ու
արժարկալ ֆելիս մը չունեցաւ որչափ
էր դարուն մէջ, ինչո՞ւ այն վեհազոր
նըջանարացումէն այս աման անկող
ունումը Պատասխանելու համար այն
հեղինակութիւնն, սխալը է անհրաժեշտ
էլ քանատեղծութեան ամբողջ կեան-
քին վրայ, տեսնել թէ ինչպէ՞ս ծնած է
ս, ի՞նչ դեր կապեց ինչ մտղկային
ազգայնականութեան մէջ, եւ ինչո՞ւ իբր
պատճեն սլէ ու աւարտած կը համար-
ուի։

Բանաստեղծություններ, Հեռու երկնա-
ն ժամանակ մը պէս Աստուծոյ ի մարդն
ընկ՛ր՝ քաղ խորհրդի մը, մարդկային ժա-
նին տխուր լինելու ծնած է, յիշողութեան
հանգիստն ըլլալով սկսած է նախա-
պրել, որպէս զի դիւրամ մըն է իր ա-
մբէն առ դիւ, խորամ է գտնուել յանդ
պառեօրեն, յետոյ, զոր պատահու-
եաւոր, նախնեաց արարքն յաւերժացնող
որովքն եղած է այդ շարխանակ լե-
նուն, հուսկ ապա նպաստած է պարբեր-
ութեացը ներդաշնակելու։ Այսպէս ծը-
նուել է որքան էն նախնեան ազգաց պա-
րտքներն, ապիմբոցներն ու դիւցա-
նայներն, Տախա մարդկային միտքը
արգաստելով այդ դաշնակալոր զեղուն
ործածած է երեւակայութեան շնահա-
նու ու զգացածը հուրն արտայայտե-
լու ընկնելուն իր ամբողջ շնորհութեամբը
նոր մէջ ցրուած է, և սիրտն իր բո-
ւր թրթիռումներն անոր հարողորած է, և
նախնեան տղայն լինելուն եղած է մարդկային
զեղուն ծայնն, ու սին բնութեան ծայ-
նէն։

Իրին զրահան հեռ սկսած է արձակը-
ստանալովով իրեն այն առանց զարգա-
րագրական յերկրան օժանդակ մը
լույս է, և իրեն ականջը գգողուց երա-
շուտով ինքն է, իրեն հոգեկան հանդի-
շ շարունակած է զոյով ինքն ունեայ,
արդ ինքն իր մասով ինքն իր ար-
արող յայտնով հանդերձ, սիրած է
և ինչ օրօրուի վանկերու այն դաշնակա-
նը նուազանց և բոցապաշտով ինչ որ ու-
ր ամենին աւելի վեճ ու բռնան իր հոգ-
նայն մէջ այդ ինքն ինքն, պատուութիւն
գրգող զոր վստահուց լեզուն է, և
հար, Բառնաւորն այն առանց սիրտն
իման է եղած, ամբողջին մէջն անցած
նա, առանց անոր խառնուրդ, Ժառը
նայն մէջ, աշգրիտ յերկին, ճակտին վրայ
ներկերեցով ասող է, և իր եղբորեցով
արդի ժնարգը ունկիրդած են: Ահա
նայն քան թաւառնողը նկատած են երկրին
նայն, յայտնը միտքած էակ մը, ճերմկեալ
նայն, մարգարէն է, Ժողովրդաց առանձնորդ
նայն, մարդկութեան առաքելաց: Ահա ինչ
աստուծով ինքն հնով ինքն մէջ, թա-
ւառնալով ինքն համակ լցու ու համակ
ուռն, մարդկութիւն՝ աստուծային
դաշնանայն է փունջ հոգեզգայն հնչեալ
նայն, տափակ, ճառարակ և ցուրտ ար-
արելն դեր ի վեր:

Սակայն հրադրուրը խանդավառու-
 թեան տալիս կը յամբողջ հանդարտ խոր-
 րդաձայն թխեր, տպայ մարդկութիւնը
 եռացնէր կը հաստենայ, կը լրջանայ,
 ըր ցրտանայ, եւ քանադանդուր թխին ար-
 ցայեալի պէս օրոր երգէց այդ մանկուն
 մարին զով, այդ պէտսուր օմարդուն
 վրան վրայ ալ տէտը չունի մյուսաբու-
 տակերեւորութեւ զգաւորաբար, զգա-
 ւանց տեղ մտածամբ, երեւալիս

Թ. 1745. ՏԻԳՐԱՆ ԶՕԳԱՆԵԱՆ

